ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΣΤΟΧΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Οδηγίες προς τον/την εκπαιδευτικό

Βάσια Τσάμη
Επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Γλώσσας και της Διδασκαλίας της, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Βιβή Θώμου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Λεξικολογίας και Διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Νικολέττα Παναγάκη
Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Κοινωνιογλωσσολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αναστασία Μουντουφάρη
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Γλωσσολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Εύα Βοσκάκη
Απόφοιτη Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Εύα Μανουσέλη
Υποψήφια Διδακτόρισσα Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στην Ελλάδα και άλλες χώρες έχουν δημοσιοποιηθεί τα τελευταία χρόνια περιστατικά λεκτικών επιθέσεων, σεξουαλικής παρενόχλησης, σεξουαλικών κακοποιήσεων και βιασμών. Η δημόσια καταγγελία της Σοφίας Μπεκατώρου το 2021 αποτέλεσε σημείο καμπής για την ανάδυση του ελληνικού #MeToo και ακολούθησαν πολλές ακόμη αντίστοιχες καταγγελίες από διαφορετικούς κοινωνικούς και επαγγελματικούς χώρους (Chroni & Kavoura, 2022). Η αυξημένη δημόσια ορατότητα τέτοιων περιστατικών ανέδειξε εκ νέου την **έκταση του φαινομένου της έμφυλης βίας**. Σύμφωνα με πρόσφατα ευρωπαϊκά δεδομένα, το 30,7% των γυναικών ηλικίας 18–74 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανέφεραν ότι έχουν βιώσει σωματική βία ή απειλές ή/και σεξουαλική βία κατά τη διάρκεια της ζωής τους (FRA & EIGE, 2026).

Πίσω από πολλά τέτοια περιστατικά βρίσκονται πτυχές της έμφυλης βίας και ευρύτερες σεξιστικές αντιλήψεις και πρακτικές. Σύμφωνα με το ερευνητικό και υποστηρικτικό Κέντρο ΔΙΟΤΙΜΑ, ο όρος σεξισμός χρησιμοποιείται για να περιγράψει ***το σύνολο των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, δικαστικών και συμβολικών θεσμών, αλλά και ατομικών ή συλλογικών συμπεριφορών, που εκφράζουν, διαιωνίζουν και νομιμοποιούν την κυριαρχία των ανδρών σε βάρος των γυναικών***. Το Συμβούλιο της Ευρώπης (2019) επισημαίνει αντίστοιχα ότι ο σεξισμός μπορεί να εκδηλώνεται μέσα από ***πράξεις, λόγο, εικόνες, πρακτικές και συμπεριφορές, τόσο σε διαδικτυακά όσο και σε μη διαδικτυακά περιβάλλοντα.*** Οι σεξιστικές αντιλήψεις, τα έμφυλα στερεότυπα και οι άνισες σχέσεις εξουσίας μπορούν να συμβάλλουν στη φυσικοποίηση και τη διαιώνιση διαφορετικών μορφών έμφυλης βίας, από τη λεκτική, ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική βία έως σύγχρονες μορφές βίας που εκδηλώνονται μέσω ψηφιακών τεχνολογιών. Στις ακραίες εκφάνσεις της βίας κατά των γυναικών περιλαμβάνονται και οι έμφυλες δολοφονίες γυναικών (γυναικοκτονίες).

Σε αυτό το πλαίσιο θεωρούμε **καθοριστικό τον ρόλο της σχολικής εκπαίδευσης και την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών**, ώστε να επιτευχθεί η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η ενδυνάμωση των μαθητών/τριών απέναντι σε έμφυλα στερεότυπα, ανισότητες και διαφορετικές μορφές έμφυλης βίας. Η ετοιμότητα αυτή αφορά τόσο την εξοικείωση με τις σχετικές έννοιες όσο και την ικανότητα των εκπαιδευτικών να προσεγγίζουν κριτικά τις έμφυλες αναπαραστάσεις και να διαχειρίζονται με παιδαγωγικά κατάλληλο τρόπο ευαίσθητα ζητήματα.

Η ανάγκη για κατάλληλο και επιστημονικά τεκμηριωμένο εκπαιδευτικό υλικό παραμένει ιδιαίτερα σημαντική. Σε παλαιότερη καταγραφή των ελληνικών δεδομένων είχαν επισημανθεί κενά και αποσπασματικότητα στα σχολικά προγράμματα και εγχειρίδια που αφορούσαν τις έμφυλες ταυτότητες και τη σεξουαλική εκπαίδευση (Καραγιάννη κ.ά., 2018: 6). Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικά θεσμικά βήματα προς την ενσωμάτωση σχετικών θεματικών στη σχολική εκπαίδευση. Παρά τις εξελίξεις αυτές, πρόσφατες διεθνείς αξιολογήσεις και ελληνικές έρευνες εξακολουθούν να επισημαίνουν απόσταση ανάμεσα στη θεσμική πρόβλεψη και στη συστηματική εφαρμογή των σχετικών δράσεων, καθώς και ανάγκες για συνεκτικότερη προσέγγιση των θεμάτων φύλου, σεξουαλικότητας και έμφυλης βίας και για περαιτέρω υποστήριξη και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (GREVIO, 2023). Πρόσφατες έρευνες στην Ελλάδα καταγράφουν τόσο κατακερματισμό στην εφαρμογή της ολοκληρωμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης όσο και απόσταση μεταξύ των θεσμικών επιδιώξεων για την ισότητα των φύλων και της πρακτικής εφαρμογής τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Katsarou & Pliogou, 2026· Peleki & Nikolaou, 2026).

Ένα δεδομένο για συζήτηση

Το 2024 περίπου 50.000 γυναίκες και κορίτσια παγκοσμίως δολοφονήθηκαν από σύντροφο ή άλλο μέλος της οικογένειάς τους. Αντιστοιχούν περίπου στο 60% όλων των γυναικών και κοριτσιών που δολοφονήθηκαν σκόπιμα εκείνη τη χρονιά (UNODC & UN Women, 2025).

Ο γενικότερος σκοπός ενός τέτοιου εγχειρήματος περιλαμβάνει **την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την ενδυνάμωση των μαθητών/τριών**, ώστε να μπορούν να επεξεργάζονται και να αναστοχάζονται κριτικά πάνω σε θέματα που σχετίζονται με το φύλο στη σύγχρονη κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα. Η πραγματικότητα αυτή περιλαμβάνει πλέον όχι μόνο τα έντυπα και τα παραδοσιακά οπτικοακουστικά μέσα αλλά και ψηφιακά και πολυτροπικά περιβάλλοντα.

Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο του **κριτικού γραμματισμού** (critical literacy), ο οποίος αποσκοπεί στον προσανατολισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε αναλύσεις που αποκαλύπτουν τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα ενισχύουν, συχνά υπόρρητα και καλυμμένα, κοινωνιογλωσσικές ανισότητες, διακρίσεις, φαινόμενα ρατσισμού, σεξισμού κ.λπ. (Fairclough, 1995: 217). Ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού στοχεύει οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να **αναγνωρίζουν, να αμφισβητούν και να επιχειρούν να μεταβάλλουν τις κοινωνιογλωσσικές ανισότητες που αναπαράγονται μέσα από τις γλωσσικές, επικοινωνιακές και κειμενικές συμβάσεις** (Clark & Ivanič, 1999: 64, 240–241). Υπό αυτή την έννοια, η κριτική προσέγγιση δεν περιορίζεται στην αναγνώριση των ιδεολογικών θέσεων που ενσωματώνονται στα κείμενα, αλλά μπορεί να επεκτείνεται στον ανασχεδιασμό τους και στην παραγωγή εναλλακτικών τρόπων αναπαράστασης της κοινωνικής πραγματικότητας (Janks, 2010, 2013), καθώς και στην κριτική διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους τα ψηφιακά μέσα και οι πλατφόρμες επηρεάζουν την παραγωγή, τη διάδοση και την ορατότητα του περιεχομένου (Pangrazio, 2016· Ilomäki et al., 2023).

Οι μαθητές/τριες, καλλιεργώντας τον κριτικό τους γραμματισμό, μπορούν να προσεγγίσουν την κοινωνική πραγματικότητα και τις κοινωνιογλωσσικές δομές όχι ως φυσικά, δεδομένα και αμετάβλητα στοιχεία, αλλά ως φυσικοποιημένες καταστάσεις υπό διαρκή διαπραγμάτευση και μεταβολή (Fairclough, 1989: 239). Εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας σε θέματα φύλου, κείμενα τα οποία εμπεριέχουν σεξιστικές θέσεις και πρακτικές ή κείμενα τα οποία στοχοποιούν την ύπαρξη αυτού του φαινομένου μπορούν να αποτελέσουν ενδιαφέρον και αποκαλυπτικό εκπαιδευτικό υλικό. Σε αυτά μπορούν να περιλαμβάνονται, πέρα από ειδησεογραφικά, διαφημιστικά και θεσμικά κείμενα, αναρτήσεις και σχόλια στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, memes, σύντομα βίντεο και περιεχόμενο δημιουργών ή influencers.

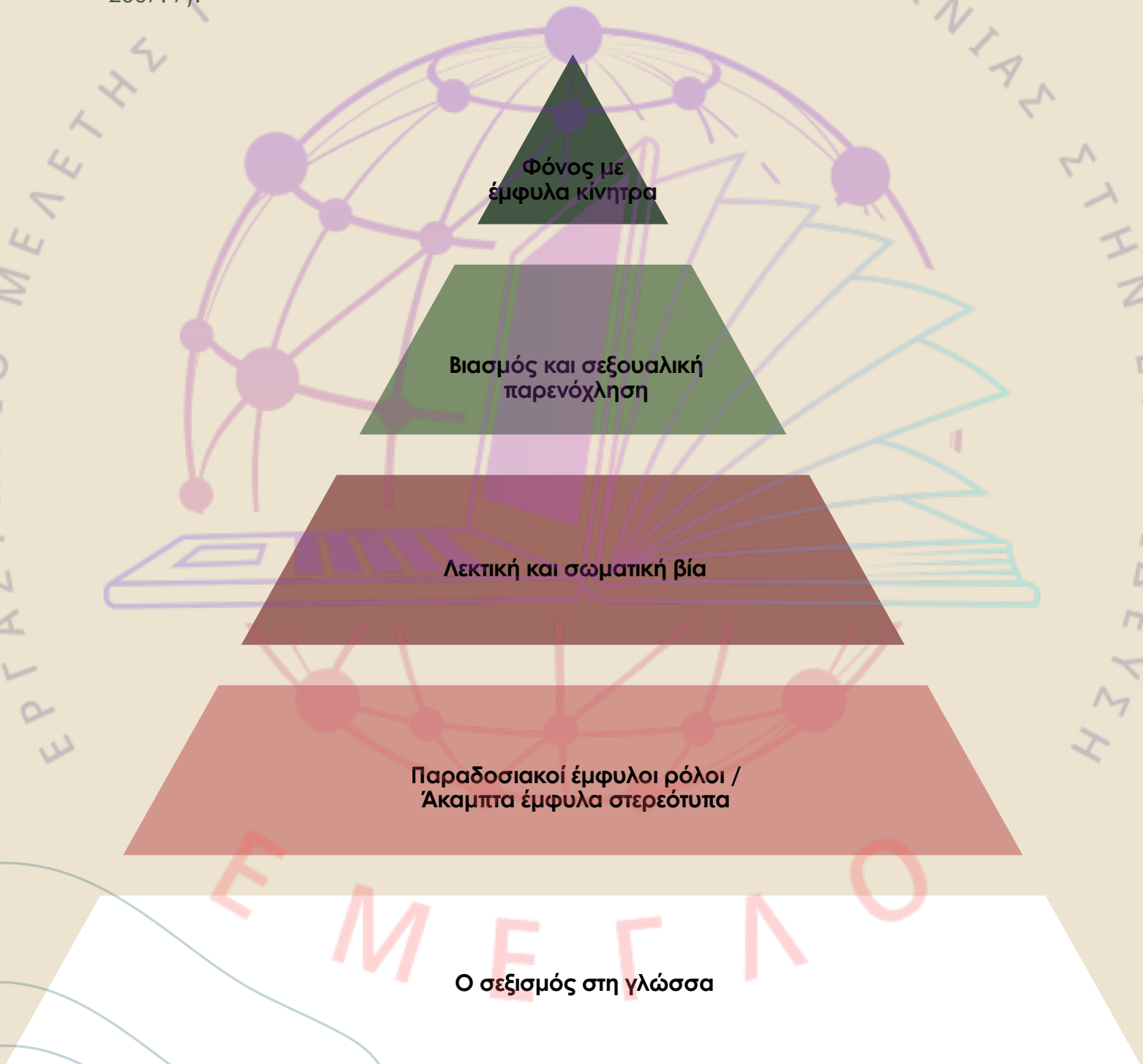
Ειδικότερα, οι διδακτικοί στόχοι μας μπορούν να διατυπωθούν ως εξής:

Στόχος είναι οι μαθητές/τριες:

- να αποκτήσουν επίγνωση των έμφυλων στερεοτύπων που κυκλοφορούν και (ανα)παράγονται,
- να προβληματιστούν αναφορικά με την κατασκευή των στερεοτύπων αυτών και την επιτέλεσή τους, πολλές φορές με έμμεσους τρόπους,
- να συνειδητοποιήσουν την έκταση των έμφυλων στερεοτύπων τόσο σε ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις της καθημερινότητάς μας όσο και στα ποικίλα κείμενα που μας περιβάλλουν, όπως ειδησεογραφικά και θεσμικά κείμενα, έντυπες και ψηφιακές διαφημίσεις, αναρτήσεις και σχόλια στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, χιουμοριστικά memes, σύντομα βίντεο και περιεχόμενο δημιουργών ή influencers,
- να ενημερωθούν σε σχέση με θέματα προσδιορισμού και ταυτότητας φύλου,
- να συνειδητοποιήσουν τις διαδικασίες με τις οποίες τα έμφυλα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις διαμορφώνουν τις στάσεις μας,
- να αναστοχαστούν σχετικά με τις έμφυλες νόρμες και τις κοινωνικές προσδοκίες,
- να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της ισότητας και τη σπουδαιότητα διασφάλισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων ανεξάρτητα από τις έμφυλες ταυτότητες,

- να είναι σε θέση να μετασχηματίσουν την ενδοσχολική αυτή εμπειρία σε πρακτικές στην εξωσχολική, καθημερινή τους πραγματικότητα (προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική και μελλοντικά εργασιακή).

Με αυτόν τον τρόπο θα είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν πώς τα έμφυλα στερεότυπα οικοδομούν «μια ολόκληρη πυραμίδα σεξισμού, μισογυνισμού,έμφυλης τοξικότητας και βίας» και να προχωρήσουν σε δράσεις αμφισβήτησης και αποδόμησης αυτής της γλωσσικής και κοινωνικής κατασκευής (Κοσμάτος κ.ά., 2007: 7).

Αναπροσαρμόζοντας την πυραμίδα που προτείνουν οι Κοσμάτος κ.ά. (2020: 71), διαμορφώσαμε αντίστοιχες διδακτικές ενότητες οι οποίες πραγματεύονται θέματα σεξισμού και εμφυλης διάκρισης και καλύπτουν ένα φάσμα εκφάνσεων, από περισσότερο καθημερινές και φυσικοποιημένες μορφές σεξισμού έως μορφές έμφυλης βίας που μπορεί να συνιστούν σοβαρές και αξιόποινες πράξεις. Μέσα από αυτή τη σχηματική οργάνωση, οι μαθητές/τριες μπορούν να αποκτήσουν μια συνολική εικόνα για τους τρόπους εκδήλωσης του σεξισμού και της έμφυλης βίας και να προβληματιστούν σχετικά με τις κοινωνικές νόρμες, τα στερεότυπα και τις σχέσεις εξουσίας που μπορούν να συμβάλλουν στη φυσικοποίηση και αναπαραγωγή τους. Η σχηματική αυτή διάταξη δεν υποδηλώνει ότι οι διαφορετικές εκφάνσεις ακολουθούν αναγκαστικά μια γραμμική ή αιτιώδη πορεία από τη μία μορφή στην άλλη. Συνολικά, διαμορφώσαμε έξι διδακτικές ενότητες τις οποίες μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα του **«Σημείου για τη μελέτη και την αντιμετώπιση της ακροδεξιάς».**

Τέτοιου είδους θεματικές μπορούν να ενταχθούν στη διδακτική διαδικασία με αφορμή θέματα της επικαιρότητας, περιστατικά της σχολικής πραγματικότητας, κείμενα από σχετικά γνωστικά αντικείμενα, καθώς και κείμενα και πρακτικές που προέρχονται από σύγχρονα ψηφιακά περιβάλλοντα, σχολικές εκδηλώσεις, εορτασμούς παγκόσμιων ημερών ή εβδομάδων. Στόχος μας είναι να δώσουμε βασικές και ενδεικτικές κατευθύνσεις στους/στις εκπαιδευτικούς και να τους/τις εμπνεύσουμε να διαμορφώσουν το δικό τους διδακτικό υλικό, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες, όπως η ηλικία, τα ενδιαφέροντα και η δυναμική των μαθητών/τριών τους.

Προτείνουμε τέτοιου είδους διδακτικά υλικά να υλοποιούνται στο πλαίσιο της **ομαδοσυνεργατικής μάθησης και διδασκαλίας** (cooperative learning and teaching). Στα θετικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη προσέγγιση συγκαταλέγονται: πρώτον, η όσο το δυνατόν δυναμικότερη εμπλοκή των ίδιων των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία και, δεύτερον, η καλλιέργεια της συνεργατικότητας, της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/τριών, της διαλλακτικότητας και της διαπραγμάτευσης για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού (Hamayan & Perlman, 1990· Ματσαγγούρας, 2000: 29–31· Ματσαγγούρας, 2004: 509–536· Richards & Rodgers, 2014: 244–258· Xu et al., 2023). Μέσα από κατάλληλα δομημένες συνεργατικές δραστηριότητες μπορούν να καλλιεργηθούν τόσο δεξιότητες μάθησης, όπως η κριτική σκέψη, όσο και διαπροσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες, όπως η συνεργασία και η ενσυναίσθηση.

Βασικό περιορισμό για την υλοποίηση του προτεινόμενου διδακτικού υλικού θεωρούμε ότι συνιστούν οι συχνά αρνητικές στάσεις και οι επιφυλάξεις των εκπαιδευτικών. Οι συζητήσεις για θέματα σεξισμού και ρατσισμού συχνά μπορεί να θεωρούνται από τους/τις εκπαιδευτικούς «ακατάλληλες» και «επικίνδυνες» για την «ομαλή» και «ελεγχόμενη» λειτουργία της τάξης. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να προτιμούν περισσότερο την ιδεολογική ουδετερότητα της διδακτικής διαδικασίας ώστε να μην επηρεαστεί η σύνθεση και η δυναμική της τάξης (Τσάμη κ.ά. 2019). Υπό αυτή την έννοια, το παρόν διδακτικό υλικό φιλοδοξεί να πείσει τους/τις εκπαιδευτικούς ότι είναι σημαντικότερη η ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών σε θέματα κοινωνικών διακρίσεων και ανισοτήτων από την διατήρηση ενός «ιδεολογικά διαχειρίσιμου» κλίματος στην τάξη. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η «ομαλή» και «ελεγχόμενη» ιδεολογική διαχείριση της τάξης πολλές φορές αποσιωπά ή/και αναπαράγει γλωσσικά, κοινωνικά και έμφυλα στερεότυπα και φυσικοποιεί κοινωνικές ανισότητες και διακρίσεις (Τσάκωνα κ.ά. 2020).

Στο παρόν υλικό περιλάμβανονται τρεις διδακτικές ενότητες για τον σεξισμό και την ισότητα των φύλων, οι οποίες απευθύνονται στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου:

Διδακτική ενότητα	*Προτεινόμενη Τάξη*
Η γλώσσα διακρίνει τους ανθρώπους ανάλογα με το φύλο τους	Ε' Δημοτικού
Στερεότυπα για άντρες και γυναίκες	Στ' Δημοτικού
Λεκτική και σωματική βία	Α΄ Γυμνασίου

Παρακάτω, δίνουμε κάποιες επιμέρους οδηγίες συνοδευτικές προς το διδακτικό υλικό.

Ενότητα 1η: Η γλώσσα διακρίνει τους ανθρώπους ανάλογα με το φύλο τους
Προτεινόμενες τάξεις: Ε' Δημοτικού
Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: Δύο (2)

1η διδακτική ώρα

- Κατά την έναρξη της διδακτικής ώρας σας προτείνουμε να κάνετε μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα της ενότητας και να αναφέρετε τους στόχους της. Μέσα από σύντομα γλωσσικά παραδείγματα ή ερωτήματα μπορείτε παράλληλα να διερευνήσετε τον βαθμό εξοικείωσης των μαθητών/τριών με τη σχέση ανάμεσα στις γλωσσικές επιλογές και σε αντιλήψεις σχετικές με το φύλο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να διερευνηθούν *οι αυθόρμητες αναπαραστάσεις* που δημιουργούν διαφορετικές γλωσσικές διατυπώσεις, πριν δοθούν σχετικές έννοιες και επεξηγήσεις.
- Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες μπορούν να επιχειρήσουν να προσδιορίσουν, με βάση τις αρχικές παρατηρήσεις τους, τον όρο σεξισμός. Ο ενδεικτικός ορισμός που δίνεται μπορεί να αξιοποιηθεί για τη σύγκριση και συμπλήρωση των αρχικών τους διατυπώσεων και να επεξηγηθεί περαιτέρω, όπου χρειάζεται.
- Έπειτα, μπορείτε να ξεκινήσετε σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/τριές σας την **πρώτη δραστηριότητα**, η οποία έχει ως στόχο να προσέξουν οι μαθητές/τριες τη χρήση του αρσενικού γένους για την αναφορά τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια και να εντοπίσουν τις αντιλήψεις που κρύβονται πίσω από αυτή τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους και να διερευνήσουν αν και με ποιον τρόπο η γενικευτική χρήση του αρσενικού επηρεάζει τα πρόσωπα που καθίστανται περισσότερο ή λιγότερο ορατά μέσα από τη γλώσσα.
- Ακολουθεί η **δεύτερη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να μελετήσουν εκφράσεις που αναφέρονται σε επαγγέλματα γυναικών και να συζητήσουν τα ερωτήματα που ακολουθούν, καταλήγοντας στα στερεότυπα που αφορούν τα επαγγέλματα και τα διακρίνουν σε γυναικεία και αντρικά. Εδώ, οι μαθητές/τριες με την καθοδήγησή σας, μπορούν να παρατηρήσουν τις καταλήξεις των επαγγελμάτων και να εντοπίσουν τα νοήματα που κρύβονται σε αυτές: π.χ. καταλήξεις αρσενικού γένους σε επαγγέλματα υψηλού κύρους και καταλήξεις με υποτιμητική χροιά σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους.
- Στην **τρίτη δραστηριότητα** οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν προσεκτικά ορισμένες εκφράσεις που παραπέμπουν σε στερεότυπα για τα δύο φύλα και να συζητήσουν με αφορμή τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Στις εκφράσεις που δίνονται οι μαθητές/τριες μπορούν να δώσουν έμφαση σε στοιχεία, όπως το νόημα της φράσης «αντρίκεια λόγια», τη γενικευτική χρήση του ρήματος «επανδρώνεται», την υποτιμητική χροιά του όρου «γυναικάκι» καθώς και τη χρήση του επιθέτου του συζύγου και για τη σύζυγο. Η δραστηριότητα ολοκληρώνεται με παραδείγματα των ίδιων των μαθητών/τριών τα οποία μπορείτε να καταγράφετε στον πίνακα.

- Στην **τέταρτη δραστηριότητα** περιλαμβάνονται τίτλοι άρθρων από διαδικτυακά ενημερωτικά μέσα. Οι μαθητές/τριες καλούνται να εντοπίσουν τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται σε αυτούς γυναίκες και άντρες και να διερευνήσουν τις αντιλήψεις και τα στερεότυπα που ενδεχομένως αναπαράγονται μέσα από τις γλωσσικές επιλογές. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες μπορούν να προσέξουν την έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση της 17χρονης του πρώτου παραδείγματος η οποία φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την ευφυία της, τη χρήση του ρήματος «ξεσκονίζω» στο δεύτερο παράδειγμα ή τη σύνδεση της ζήλιας με το γυναικείο φύλο κλπ. Εντοπίζοντας τα στοιχεία που αναφέρονται στην εμφάνιση των γυναικών καθώς και τις συνήθειες που αποδίδονται συνήθως στις γυναίκες, οι μαθητές/τριες μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με τους λόγους που τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνδέονται με το γυναικείο φύλο με φυσικοποιημένο τρόπο.

2η διδακτική ώρα

- Κατά τη **δεύτερη διδακτική ώρα**, προτείνεται να προηγηθεί μια σύντομη ανακεφαλαίωση όσων συζητήθηκαν την προηγούμενη ώρα, με έμφαση στη σχέση ανάμεσα στις γλωσσικές επιλογές και στις έμφυλες αναπαραστάσεις.
- Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες θα είναι σε θέση να εντοπίζουν (με τη βοήθεια σας, όπου χρειάζεται) τα στερεότυπα που κρύβονται στις εκφράσεις της **πέμπτης δραστηριότητας**. Εδώ δίνεται η δυνατότητα να συζητήσετε περαιτέρω και στερεότυπα που αφορούν τους άντρες ή τους/τις ομοφυλόφυλους/ες. Η φράση «οι άντρες δεν κλαίνε» μπορεί να αποτελέσει αφορμή για να διερευνηθούν οι κοινωνικές προσδοκίες που συνδέουν τον ανδρισμό με τη συναισθηματική αυτοσυγκράτηση, τη σκληρότητα και την αυτάρκεια και παρουσιάζουν την έκφραση ευαλωτότητας ως ασύμβατη με την ανδρική ταυτότητα. Επίσης, στη φράση «Ομολόγησε ότι είναι ομοφυλόφιλος» η χρήση του ρήματος "ομολόγησε" μπορεί να κατασκευάζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως κάτι επιλήψιμο, ενοχοποιημένο ή κοινωνικά μη αναμενόμενο.
- Τέλος, στην **έκτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να εργαστούν ομαδικά για να σκεφτούν και να καταγράψουν εκφράσεις που σχετίζονται με το φύλο και μπορούν να προσβάλλουν ή να ενοχλήσουν τον/την αποδέκτη τους, να δηλώσουν αν οι εκφράσεις αυτές απευθύνονται σε αγόρια ή κορίτσια και να εντοπίσουν σε ποια στοιχεία των ατόμων εστιάζουν και γιατί. Κατά την ολοκλήρωση της δραστηριότητας κρίνουμε χρήσιμο να ζητήσετε από τις ομάδες να επιλέξουν έναν/μία εκπρόσωπό τους που θα παρουσιάσει τις απαντήσεις τους στην τάξη. Οι εκφράσεις και οι ερμηνείες που θα παρουσιαστούν ίσως αποτελέσουν αφορμή για περαιτέρω συζήτηση και ανακάλυψη επιπλέον στερεοτύπων και πτυχών του γλωσσικού σεξισμού.

Ενότητα 2η: Στερεότυπα για άνδρες και γυναίκες
Προτεινόμενες τάξεις: Στ' Δημοτικού
Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: Δύο (2)

1η διδακτική ώρα

- Κατά την πρώτη διδακτική ώρα σας προτείνουμε να ξεκινήσετε με μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα της ενότητας και τους στόχους της. Εδώ μπορείτε να δώσετε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι από μικρή ηλικία ερχόμαστε σε επαφή με έμφυλα στερεότυπα και κοινωνικές προσδοκίες, με αποτέλεσμα συγκεκριμένες αναπαραστάσεις για τα κορίτσια και τα αγόρια, τις γυναίκες και τους άνδρες να γίνονται συχνά αντιληπτές ως φυσικές και αυτονόητες.
- Έπειτα, μπορείτε να περάσετε στην **πρώτη δραστηριότητα**, όπου με τη βοήθεια των εικόνων οι μαθητές/τριες θα εντοπίσουν στερεότυπα που αφορούν τα χρώματα που θεωρείται ότι ενδυματολογικά μπορούν να φορούν τα αγόρια ή τα κορίτσια. Εδώ, οι μαθητές/τριες μέσα από τη συζήτηση μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με το γεγονός ότι η σύνδεση του γαλάζιου με τα αγόρια και του ροζ με τα κορίτσια δεν αποτελεί αυτονόητη ή καθολική σύνδεση με το φύλο, αλλά επηρεάζεται σημαντικά από κοινωνικές και πολιτισμικές συμβάσεις
- Αντίστοιχα, στη **δεύτερη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες, αφού παρατηρήσουν τις εικόνες που προέρχονται από δύο διαφημιστικά μηνύματα, καλούνται να εντοπίσουν τα στερεότυπα που σχετίζονται με τα παιχνίδια που παίζουν ή που θεωρείται αναμενόμενο να παίζουν τα κορίτσια και τα αγόρια. Εδώ μπορείτε να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/τριές σας να αναφέρουν και άλλα παιχνίδια που ενδεχομένως παίζουν και οι ίδιοι/ες. Είναι σημαντικό οι μαθητές/τριες να καταλήξουν σε κάποια συμπεράσματα για τα χαρακτηριστικά που αντανακλούν τα παιχνίδια αυτά για τα δύο φύλα. Για παράδειγμα, στα συγκεκριμένα διαφημιστικά μηνύματα τα κορίτσια παρουσιάζονται ως περισσότερο προσανατολισμένα στην ομορφιά και την εξωτερική εμφάνιση, ενώ τα αγόρια συνδέονται περισσότερο με τη δύναμη, τη δράση ή τη βία.
- Προχωρώντας στην **τρίτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται μέσα από την παρατήρηση συγκεκριμένων εικόνων να εντοπίσουν και να συζητήσουν τις απόψεις που προβάλλονται για την κοινωνική θέση της γυναίκας και του άντρα στην ενήλικη ζωή τους. Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα αυτή, θεωρούμε σκόπιμο, τόσο μέσα από τα συγκεκριμένα παραδείγματα όσο και μέσα από παραδείγματα που μπορείτε να τους ζητήσετε να αναφέρουν από το ευρύτερο περιβάλλον τους, οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν ποια είναι η θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία. Με αφορμή αυτή τη δραστηριότητα μπορείτε ακόμα να ενθαρρύνετε τους/τις μαθητές/τριες να συγκρίνουν τη θέση των δύο φύλων παλαιότερα και σήμερα ή ακόμα και να συγκεντρώσουν σχετικές πληροφορίες.

2η διδακτική ώρα

- Κατά την έναρξη της δεύτερης διδακτικής ώρας κρίνουμε σκόπιμο να ξεκινήσετε με μια σύντομη αναφορά στα θέματα που συζητήσατε κατά την προηγούμενη ώρα.
- Στη συνέχεια, μπορείτε να προχωρήσετε στην **τέταρτη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται, αφού διαβάσουν τα δύο κείμενα, να εντοπίσουν και να συζητήσουν έμφυλα στερεότυπα και κοινωνικές προσδοκίες που συνδέουν συγκεκριμένα επαγγέλματα με γυναίκες ή άνδρες.
- Στην **πέμπτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να συζητήσουν, με τη βοήθεια εικόνων, άλλα έμφυλα στερεότυπα και κοινωνικές προσδοκίες που συνδέονται, μεταξύ άλλων, με την εμφάνιση, την ένδυση, τα χρώματα και την αυτοεικόνα, και να αναφέρουν δικά τους παραδείγματα. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να δοθεί ιδιαίτερη σημασία σε παραδείγματα εκ μέρους των μαθητών/τριών που αμφισβητούν ή διευρύνουν τις προβαλλόμενες στερεοτυπικές αναπαραστάσεις.
- Στη συνέχεια, για τις ανάγκες της **έκτης δραστηριότητας**, οι μαθητές/τριες καλούνται να χωριστούν σε ζευγάρια, να επιλέξουν έναν από τους χαρακτήρες που απεικονίζονται και να κάνουν έναν σύντομο διάλογο βασισμένο στις ερωτήσεις που δίνονται. Εδώ οι μαθητές/τριες είναι σκόπιμο να αντιληφθούν και να περιγράψουν τις απόψεις που υπάρχουν για το επάγγελμα που επέλεξαν και να διακρίνουν ανάμεσα σε πραγματικά κοινωνικά δεδομένα και σε στερεοτυπικές γενικεύσεις ή κρίσεις σχετικά με το ποιο επάγγελμα θεωρείται ότι ‘‘ταιριάζει’’ σε ένα άτομο με βάση το φύλο του.
- Τέλος, στην **έβδομη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να δημιουργήσουν ομάδες και να σχεδιάσουν εικόνες με εναλλακτικό, μη στερεοτυπικό περιεχόμενο σε σχέση με αυτές που προβάλλονται. Οι μαθητές/τριες μπορούν να παρουσιάσουν τις εικόνες τους στην τάξη και να συζητήσουν ποιες είναι οι διαφορές τους από τις αρχικές, ποιες στερεοτυπικές παραδοχές αμφισβητούν και ποιες εναλλακτικές αναπαραστάσεις και δυνατότητες προβάλλουν σχετικά με τους έμφυλους ρόλους στην κοινωνία.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΕΜΕΛΟ

Ενότητα 3η: Λεκτική και σωματική βία
Προτεινόμενες τάξεις: Α΄ Γυμνασίου
Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: Τρεις (3)

1η διδακτική ώρα

- Αφού κάνετε μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα και τους στόχους της ενότητας, μπορείτε να ξεκινήσετε με την πρώτη δραστηριότητα. Καθώς η ενότητα πραγματεύεται ζητήματα βίας και κακοποίησης, είναι σημαντικό να διαμορφώνεται ένα ασφαλές πλαίσιο συζήτησης, χωρίς να ζητείται από τους/τις μαθητές/τριες να αναφερθούν σε προσωπικές εμπειρίες. Ο/Η εκπαιδευτικός είναι επίσης χρήσιμο να είναι προετοιμασμένος/η για το ενδεχόμενο αυθόρμητης αποκάλυψης σχετικής εμπειρίας από μαθητή/τρια και να γνωρίζει τις προβλεπόμενες διαδικασίες υποστήριξης.
- Στην **πρώτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν αποσπάσματα από συνέντευξη ηθοποιού στην οποία περιγράφει εμπειρίες ψυχολογικής και λεκτικής βίας, καθώς και αποσπάσματα από την απάντηση του σκηνοθέτη. Οι ερωτήσεις που ακολουθούν μπορούν να συζητηθούν στην τάξη, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο το περιστατικό κατασκευάζεται γλωσσικά μέσα από τις διαφορετικές τοποθετήσεις. Οι μαθητές/τριες μπορούν να εξετάσουν σε ποιον/ποια αποδίδεται η ευθύνη, ποιες πράξεις αναδεικνύονται ή αποσιωπώνται, αν χρησιμοποιούνται τρόποι ελαχιστοποίησης ή δικαιολόγησης συγκεκριμένων συμπεριφορών και ποια μηνύματα μεταφέρονται μέσα από τις γλωσσικές επιλογές των δύο κειμένων.
- Στη **δεύτερη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να παρακολουθήσουν ένα βίντεο και να συζητήσουν τις ερωτήσεις που ακολουθούν με ιδιαίτερη έμφαση στη θέση της γυναίκας στην οποία απευθύνεται και του τρίτου προσώπου που παρακολουθεί τη σκηνή.
- Ακολουθεί η **τρίτη δραστηριότητα**, όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να παρακολουθήσουν ένα διαφημιστικό μήνυμα και να εντοπίσουν τα στερεότυπα που προωθούνται και τη μορφή βίας που ασκείται στη γυναίκα. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες μπορούν να προσέξουν πως η γυναίκα αντιμετωπίζεται από τον σύζυγό της ως ως αντικείμενο ιδιοκτησίας ή ως πρόσωπο πάνω στο οποίο θεωρεί ότι έχει δικαίωμα ελέγχου, αναπαράγοντας το στερεότυπο που θέλει τη γυναίκα «κτήμα» του άντρα της. Ακόμα, οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν και να σχολιάσουν, με αφορμή την τελευταία ερώτηση, ένα κείμενο που αφορά τη διακοπή της συγκεκριμένης διαφήμισης και τους λόγους που οδήγησαν σε αυτή την απόφαση.

2η διδακτική ώρα

- Κατά τη **δεύτερη διδακτική ώρα** θεωρούμε σκόπιμο να κάνετε μια σύντομη αναφορά σε όσα συζητήθηκαν κατά την πρώτη ώρα.
- Στη συνέχεια, μπορείτε να προχωρήσετε στην **τέταρτη δραστηριότητα**, η οποία περιλαμβάνει ένα κείμενο που αναφέρεται σε ένα περιστατικό σωματικής βίας με θύμα έναν άντρα και θύτρια τη σύζυγό του. Εδώ οι μαθητές/τριες καλούνται να εντοπίσουν τα στερεότυπα που υπάρχουν για τους άντρες και τον βαθμό που αυτά εμποδίζουν έναν άντρα να καταγγείλει ένα περιστατικό βίας εις βάρος του. Εδώ είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ότι η κάθε μορφής βία δεν προέρχεται πάντα από τους άντρες με αποδέκτριες τις γυναίκες, αλλά συμβαίνει και το αντίστροφο. Οι δύο δραστηριότητες που ακολουθούν απαιτούν κάποιο χρόνο ώστε οι μαθητές/τριες να συνεργαστούν και να δημιουργήσουν στη μία περίπτωση ένα τηλεοπτικό διαφημιστικό σποτ και στη δεύτερη μία αφίσα. Για τις ανάγκες αυτών των δραστηριοτήτων προτείνουμε να συζητήσετε με τους/τις μαθητές/τριές σας τα ζητούμενα και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συνεργαστούν και να προετοιμάσουν μέρος των δραστηριοτήτων εκτός σχολικού χρόνου. Τα διαφημιστικά σποτ και οι αφίσες που θα δημιουργήσουν οι μαθητές/τριες θα παρουσιαστούν κατά την τρίτη διδακτική ώρα.
- Στην **πέμπτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να χωριστούν σε ομάδες, να εντοπίσουν σύγχρονες τηλεοπτικές διαφημίσεις και να βρουν σε αυτές στερεότυπα που αφορούν τα δύο φύλα. Ακολούθως, οι ομάδες των μαθητών/τριών καλούνται να δημιουργήσουν ένα δικό τους τηλεοπτικό σποτ για την ισότητα των φύλων, ακολουθώντας τις οδηγίες που δίνονται.
- Στην **έκτη δραστηριότητα**, οι μαθητές/τριες, διατηρώντας τις ίδιες ομάδες ή διαμορφώνοντας νέες, καλούνται να φτιάξουν μια αφίσα για να προωθήσουν την ισότητα των φύλων. Μπορείτε να τους/τις προτρέψετε να βρουν δημιουργικούς τρόπους ώστε να κάνουν την αφίσα τους ελκυστική.

3η διδακτική ώρα

- Κατά την **τρίτη διδακτική ώρα**, οι μαθητές/τριες καλούνται να παρουσιάσουν στην τάξη τα τηλεοπτικά διαφημιστικά σποτ που δημιούργησαν είτε ως ζωντανή παράσταση είτε βιντεοσκοπημένα με τη χρήση ενός υπολογιστή ή του προτζέκτορα της τάξης.
- Στη συνέχεια, καλούνται να παρουσιάσουν τις αφίσες τους, τις οποίες μπορούν να αναρτήσουν είτε σε έντυπη μορφή σε εμφανές σημείο στην αίθουσα είτε σε ηλεκτρονική μορφή στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα του σχολείου.
- Και για τις δύο δραστηριότητες κρίνεται σκόπιμο οι μαθητές/τριες να συζητήσουν και να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με το αν ακολουθήθηκαν οι σχετικές οδηγίες και αν τα σποτ και οι αφίσες που έφτιαξαν ικανοποιούσαν τους σκοπούς της καμπάνιας της Επιτροπής για την Ισότητα των Φύλων.

Στον πίνακα που ακολουθεί προτείνουμε κάποιες ιστοσελίδες για περαιτέρω εμβάθυνση σε θέματα που αφορούν τον σεξισμό και την ισότητα των φύλων. Από αυτές μπορείτε να αντλήσετε υλικό για περαιτέρω δράσεις και δραστηριότητες προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μαθητών/τριών σας. Σε ορισμένες από τις ιστοσελίδες θα βρείτε, επίσης, ιδέες για φυσικές ή/και διαδικτυακές επισκέψεις ή για την διοργάνωση σχετικών ομιλιών στο σχολείο.

Χρήσιμοι σύνδεσμοι	
Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας:	https://www.kethi.gr/
Κέντρο Γυναικείων Ερευνών και Μελετών ΔΙΟΤΙΜΑ:	https://diotima.org.gr/
Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων:	https://kakopoiisi.gr/kakopoiisi/
Ιστότοπος κατά της Βίας των Γυναικών:	http://womensos.gr/
Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης:	https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_el.pdf
Διεθνής Αμνηστία:	https://www.amnesty.gr/action/campaigns/21966/sex-horis-synainesi-einai-viasmos
Το Χαμόγελο του παιδιού:	https://bit.ly/3xcx5Ne
Σεξουαλική κακοποίηση / Χρήσιμες πληροφορίες για εκπαιδευτικούς:	http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi6/a9.pdf
Syntagma Watch:	https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/emfyli-via-sexismos-apo-ti-ritoriki-sti-viaii-praxi/
Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Η Συμμαχία των Φύλων:	https://bit.ly/3veNTBY

Βιβλιογραφικές αναφορές

Chroni, S. A., & Kavoura, A. (2022). From silence to speaking up about sexual violence in Greece: Olympic journeys in a culture that neglects safety. Frontiers in Psychology, 13, 862450. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.862450

Clark, R., & Ivanič, R. (1999). Editorial: Raising critical awareness of language: A curriculum aim for the new millennium. Language Awareness, 8(2), 63–70.
Council of Europe. (2019). Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism. https://www.coe.int/en/web/gender-matters/recommendation-on-preventing-and-combating-sexism

European Union Agency for Fundamental Rights, & European Institute for Gender Equality. (2026). EU gender-based violence survey: Evidence for policy and practice. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2811/6663401

Fairclough, N. (1989). Language and power. Longman.

Fairclough, N. (1995). Critical discourse analysis: The critical study of language. Longman.

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence. (2023). GREVIO's (baseline) evaluation report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention): Greece. Council of Europe. https://rm.coe.int/grevio-s-baseline-evaluation-report-on-legislative-and-other-measures-/1680ad469d

Katsarou, V., & Pliogou, V. (2026). Comprehensive sexuality education in the Greek educational system: Perspectives of stakeholders. Education Sciences, 16(2), 243. https://doi.org/10.3390/educsci16020243

Peleki, A., & Nikolaou, S.-M. (2026). Citizenship education and gender equality: A critique of action plans in Greek secondary schools. The Curriculum Journal, 37(3), 641–655. https://doi.org/10.1002/curj.70024

Van Dijk, T. A. (1991). Racism and the press. Routledge.

Καραγιάννη, Ε., Αναστασοπούλου, Ε., Δάντη, Α., Δοκοπούλου, Μ., Πανταζίδου, Μ., Χαραμής, Π., Χρουσαλά, Ρ., & Χρυσή, Β. (2018). Οδηγός για την ένταξη της οπτικής του φύλου στα προγράμματα σπουδών και στα διδακτικά βιβλία και υλικά. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Μονάδα Εκπαιδευτική και Σχολική Δημοκρατία, Ισότητα Φύλων, Δικαιώματα.

Κοσμάτος, Β., Νικολαΐδης, Γ., & Δεληστάθης, Α. (2020). Η ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση ενηλίκων: Οδηγός υλοποίησης εκπαιδευτικών-επιμορφωτικών δράσεων. Συμμαχία των Φύλων & Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας.

Τσάκωνα, Β., Καραχάλιου, Ρ., & Αρχάκης, Α. (2020). Μετανάστευση και κριτικός γραμματισμός: Η περίπτωση του ρευστού ρατσισμού. Στο Σ. Σοφοκλέους (Επιμ.), Πρακτικά του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου «Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία: Ταυτότητες, Κείμενα, Θεσμοί» (σσ. 525–539). Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου.
http://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/synedria/literacy/2019/3rd_Lit_Con_Proceedings.pdf

Τσάμη, Β., Καπογιάννη, Ε., Τσάκωνα, Β., & Αρχάκης, Α. (2019, 5–8 Σεπτεμβρίου). Το χιούμορ και η διδακτική του αξιοποίηση στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού: Ανίχνευση των στάσεων των εκπαιδευτικών [Ανακοίνωση σε συνέδριο]. 14th International Conference on Greek Linguistics (ICGL14), Πάτρα, Ελλάδα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό δημιουργήθηκε αρχικά για τη ΜΚΟ «Σημείο για τη Μελέτη και την Αντιμετώπιση της Ακροδεξιάς» και αποτελεί προσαρμογή της πρωτότυπης εκδοχής του.